

Fig. 1. Egvad. Ydre, set fra nordøst.

N. E. 1956

EGVAD KIRKE

SØNDER-RANGSTRUP HERRED

Kirken, der er *anneks* til Hellevad (p. 1737) omtales 1514 som viet *S. Laurentius*¹. Indtil 1300 havde Egvad, Bedsted, Hellevad og Rabsted fælles præst, som boede i Egvad, men præstegården gik op i luer sammen med byen i fejdetiden i begyndelsen af 1400'rne (jfr. herom og i øvrigt under Hellevad, hvis skæbne Egvad har fulgt). Se fjernlygte p. 1760. Kirkens cathedraticumafgift var 4 skilling engelsk, og på reformationstiden udgjorde procuratioafgiften 2 sk. eng. (sml. p. 1718).

Om kirken går følgende bygningssagn (dels svarende til Finn-sagnet om Lund domkirke, dels i andre variationer), hvor bygmesteren fik hjælp af en mandsling mod at love ham liv og sjæl; ved at overhøre en samtale får bygmesteren troldens navn (Zi, Si) at vide, men udslyngede det just for sidste sten skulde sættes i; derfor mangler den endnu og ses som et vindue højt i skibets sydmur, mellem tårn og våbenhus, også kaldet troldehullet (sml. p. 1752)². — Et andet sagn handler om en jomfru, der begravde sin højtelskede hund på kirkegården og selv ringede over den; derfor går hun igen i tårnet, og på stedet, hvor hunden ligger begravet, kan intet græs gro³.

Kirken ligger nu ensomt (sml. indledningen), i sognets sydlige del, mellem byerne Hønkys og Nr. Hostrup. Kirkegården, der sidst (1943) er udvidet stærkt mod syd, hegnedes af stablede kampestensdiger⁴. I øst⁵ er der to murede

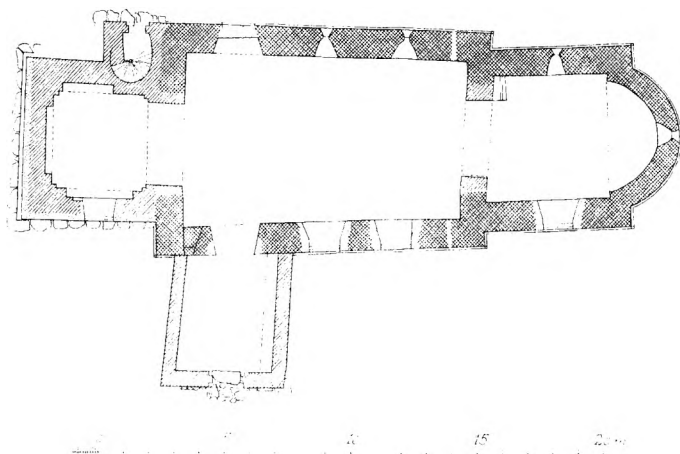

Fig. 2. Egvad. Plan 1:300. Målt af Mette Pihler 1956.

portaler, den nordligste med låge og koreport, begge fladrundbuede og falsede, formentlig fra 1700'rne, men forsynet med nyt sadeltag af tegl. Den sydligste portal, som findes på overgangen til kirkegårdens nyere del, efterligner den ældre, men har kun køreport. I vestdiget er der en lille åbning med en tremmelåge svarende til portalernes.

Kirken består af apsis, kor og skib fra romansk tid samt våbenhus i syd og tårn i vest fra sengotisk tid. Orienteringen er omtrent solret.

Inden for bygningens romanske afsnit har der været en standsning i bygearbejdet umiddelbart vest for triumfmuren, dvs. efter at apsis og kor var rejst. Dette fremgår dels af den springende skiftegang østligst i skibets mure og dels af tagværket (sml. dette), men den ensartethed, som i øvrigt karakteriserer den romanske bygning, tyder på, at standsningen har været rent midlertidig. Hele bygningen er rejst af mådeligt hugne *granitkvadre* med *rå kamp* indvendig, og den hviler på en rundstavprofileret sokkel (p. 1716, fig. 4), som på hjørnerne prydes af menneskehoveder (fig. 3); den nordvestre sokkelkvader er ved tårnets opførelse flyttet til dettes sydvesthjørne, og andre af vestgavlens kvadre er ligeledes genanvendt i tårnet. Den meget flade apsis har overst et sjusket muret kampestensskifte, der antagelig skyldes en reparation. Apsidens højde (mellem sokkel og kvadermurværkets overkant) er 290 cm, korets og skibets henholdsvis 390 og 425 cm. Apsiden og korets nordmur har hver eet, skibets nordmur to vinduer, alle rundbuede, med monolitsålbænk og -overligger og stærkt hulede indersmige. Apsis- og korvinduer har samme mål udvendig og i lysningen, som ligger ret yderligt i muren, ca. 85×50 og 58×24 cm, mens de indvendige mål er henholdsvis 105×100 og 128×75 cm og højden over sokkel ca. 145 og 188. De tilsvarende mål for skibets vinduer er ca. 105×50, 62×25, 150×100 og 125 cm (over sokkel). En i våbenhusets gavl genanvendt vinduessålbænk er 46 cm

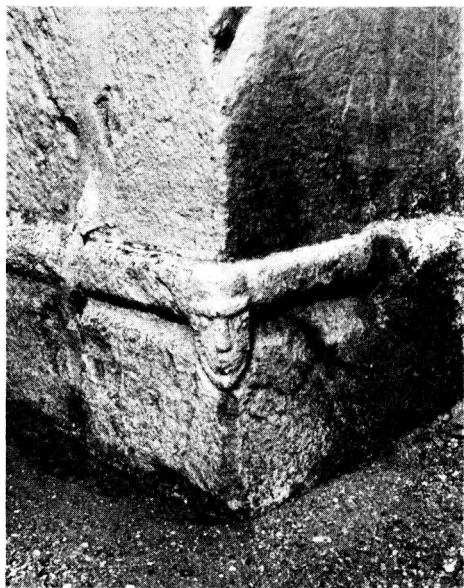

Fig. 3. Egvad. Sokkel
på korets sydøsthjørne (p. 1751).

P. N. 1927

bred. — Begge skibets døre er bevaret; den søndre er i brug men udvidet, og begge er måske noget omdannet indvendig, hvor de er overdækket med en uregelmæssig fladbue. Norddøren, der har vandret overligger udvendig, bryder soklen; dens bredde er 125 cm, dens højde (over soklen) 193. Triumfgavlens top og skibets vestre taggavl er ommuret, den sidste ved tårnets opførelse.

Indre. Apsiden har kvartkuglehvælv (oversiden utilgængelig), mens kor og skib har stået med bjælkeloft, hvis brædder har ligget på oversiden, eftersom gammelt murværk går op mellem bjælkerne. Over koret er alle bjælker i behold, over skibet kun fire. Korbuen er udvidet, enten da skibet opførtes eller

i sengotisk tid; i syd har buen nu kragbånd af tegl og overgribende stik, i nordvangen er der indmuret et middelalderligt skab (sml. p. 1760).

Tilføjelser og ændringer. Bortset fra korbuen og eventuelle vinduesudvidelser er der ikke sket store ting ved det romanske anlæg i gotisk tid. En stor, muret klods (2 m høj) i korets nordvesthjørne er vanskelig at forklare. Foroven i skibets sydmur, nær vesthjørnet, er der en højtsiddende lysåbning til et $\uparrow$ pulpitur (p. 1760). Udvendig svarer åbningens mål netop til en kvader, hvilket har givet anledning til sagdannelse (sml. p. 1750).

Våbenhuset og tårnet er begge opført af genanvendt materiale fra skibet samt munkesten, der for tårnets vedkommende er gule og røde, med midtridset fuge. Våbenhusets indre har i øst en muret bæk fra middelalderen; den fladrundbuede dør og taggavlen er nyere. Tårnet, der har rundbuet arkade til skibet, var bestemt til overhvælvning, men de murede hvælvforlæg har aldrig været benyttet, og ved sidste restaurering blev hjørnepillerne (hvorpå ribberne skulde have hvilet) ført til underkant af træloftet sammen med en udmuring over de skjoldbueagtige forlæg, der er spidsbuet i nord, runde i vest og syd. Loftet blev fornyet og vistnok sænket 1936—38. Adgangen til det følgende stokværk er i nord, gennem et trappehus med fladbuet underdør i spidsbuet spejl, rund spindel, loft af fladbuede, udkragede binderstik og overdør, af dækket med stigende fladbuer. Dette stokværk har fladbuede spareblændinger og i halv højde radiator stillede bomhuller, det hele delvis ødelagt i vest og syd ved ommuring. Loftet ligger nu kun fem skifter under murkronen, men det er sandsynligt, at

Fig. 1. Egvad. Indre, set mod Øst.

N. E. 1956

tårnet har haft endnu et stokværk, hvis ovre afslutning formentlig markeres af de bomhuller, der ses umiddelbart under den fornyede top i østre taggavl (vestgavlen også fornyet). Dette forhold tyder på, at tårnet har haft en anden afslutning forud for sadeltaget, (der muligvis er fra 1763), og derfor kan oplysningen om, at Laurs Dytmarsen (præst 1514—64) gav kirken et spir⁶, være rigtig. På tårnets vestside er der jernankre med 1763 (3-tallet nu borte), hentydende til reparation⁷, og Frederik V.s kronede spejlmonogram.

Tagværkerne over kor og skib er helt omsatte og stærkt supplerede, men de har tidligere været af type som Arrild (Tønder amt p. 1267, sml. også nabokirken Hellevad p. 1740); begge har haft to sæt skrå spærstivere, men samlinger og dimensioner er lidt forskelligt udformet over de to afsnit. De fleste spær og en del bjælker, alt af eg, er bevaret.

Kirken står hvidkalket med tjæret sugfjæl. Apsis er blytækt, ligesom kor og skib var indtil 1857, da blyet her afløstes af tegl⁸. I syd er der moderne trævindueskarme med blysprosser fra 1936—38 (arkitekt M. Moesgaard); apsis- og korvinduet har nye egetræsrammer, mens skibets nordvinduer er af støbejern og vistnok indsat 1868⁹. Fra 1936—38 stammer også munkestensgulvene og bræddeloftetne på indklædte bjælker, der afløste det 1857 ophængte gipsloft⁹. Væggene er hvidkalkede, loftet gråbrunt med røde striber.

†*Kalkmalerier*. O. 1900 stod alle vinduer og buer med en malet murstensdekoration, der senere afløstes af en anden, enkel dekoration, som formentlig sad indtil 1936—38¹⁰.

INVENTAR

Bortset fra den romanske døbefont, altertavlen, krucifiksgruppen og messekløkken fra gotisk tid har kirken skilt sig af med sit middelalderlige inventar, af hvilket dog værdifulde eksemplarer er reddet af Thaulowmuseet, først og fremmest den romanske alterbordsforside. Prædikestolen er en sen empire-stol, stoleværk og orgel fra hovedrestaurationen 1936—38 (arkitekt M. Moesgaard), der helt præger kirken. Ved denne lejlighed fjernedes et nordpulpitur, det gamle inventar restaureredes og pudsedes op af Erik Petersen (jfr. Hellevad p. 1742), til dels på grundlag af Richters farver fra 1759 (specifikation her som i I lervad 1756)¹¹. Om alterskranke og nadvergang, jfr. Bedsted (p. 1728). Ikke eet ældre gravminde, hverken epitaf eller gravsten, er bevaret.

Alterbord, romansk, af granitkvadre, med forsiden i apsismundingen. Bordet måler ca. 85 cm i højden, 160 i bredden og 110—111 i dybden; pudset og hvidtet.

Alterbordsforsiden er en kopi efter forgængeren, skåret 1933 af fhv. landmand Christian Heisel, Rødekro¹².

Den ældre **alterbordsforside*¹³ (fig. 5), romansk, o. 1200—50, af eg, solgtes 1907 til Thaulow-museet (nu Gottorp slot nr. 1908/28), hvorved den undgik at dele skæbne med det tilsvarende **antemensale* fra Hellevad (p. 1743). Pladen måler 119×160 cm og er 5 cm tyk. Ifølge museets meddelelse er bagklædningen sammensat af brædder, på hvilke en bred ramme og en gennembrudt arkitektonisk fladedeling er lagt, fæstet til bagklædningen med trænagler (dyvler). Inden for en ramme med bølgeranke, afbrudt af 12 konkave cirkelfelter er midtpartiet opdelt i 2×8 rundbuede portaler, midtdelt ved en smal liste med små halvrunde fordybninger. De fire midterste portaler dækkes til dels af en mandelformet mandorla med hulet ramme. Reliefferne, formodentlig Kristus i mandorla (jfr. Hellevad) omgivet af evangelistsymbolerne og i portalerne de 12 apostle, er forsvundet (sml. det kobberdrevne fra **Kværn*, Landkr. Flensburg). Rester af en ældre, men næppe oprindelig bemaling på kridtgrund viser rødt i sviklerne ved mandorlaen, alt øvrigt blå¹⁶. O. 1908 fornyedes det nedre rammestykke og 12 af de 16 småsøjler (ved prof. Schnoor, Kiel). Tilskrives af Fritz Fuglsang mesteren for Htirup-passionen.

*Altertavlen*¹⁴ (fig. 6—7) er et sengotisk arbejde i nederlandsk manér, med forhøjet midtfelt, fra slutningen af 1400'rne, fra samme værksted som altertavlerne i Deezbüll og Nieblum (Kreis Südtondern) og (ifølge Haupt samme hånd og arbejde som Schwesing, Kreis Husum); foruden de to normale fløje, der lukker for midtskabet (140×156 cm), har dettes forhøjelse to småfløje. Midtskabet indeholder en traditionel, figurrig Golgathascene; to af englene har to kalke. Ypperstepræsten, på hovedsmandens venstre side, er blevet til en

Fig. 5. Egvad. *Altarbordsforside,
nordre halvdel, for restaureringen (p. 1754).

Ivar Hertzsprung 1898

kjortelklædt, sværdbærende mand med fladpundet hat (jfr. fig. 7). Apostlene står i følgende orden, øverste række fra nord: Petrus, Jakob den ældre, Andreas, Filip, Simon, Thomas, nederste række: Bartholomæus, Matthæus, Jakob den yngre, Johannes, »S. Judas Iacobi« og Matthias; ordenen, der er den samme som før sidste restaurering, svarer hverken til messekanonens eller evangeliernes rækkefølge, og de nedenunder figurerne stående navne kan være blevet misforstået af 1700tals-maleren. Hvad attributterne angår, er de mer eller mindre fornyede; men den sværdbærende apostel, der nu står over Filips navn, er sikkert Paulus, den skægløse yngling med nedadpegende, stor kniv, nu betegnet Bartholomæus, er sikkert Matthæus (kniven skal altså være et sværd); Matthæus (betegnet »S. Mtheus«) har nu som symbol en liste med to vandnæseprofiler(!). I de små skabe foroven sidder Johannes døberen med bog og lam (mod nord) og en diakon med bog og nu uden attribut i venstre hånd, sikkert kirkens værnehelgen, S. Laurentius, der har mistet sin rist. Alle figurer er til-

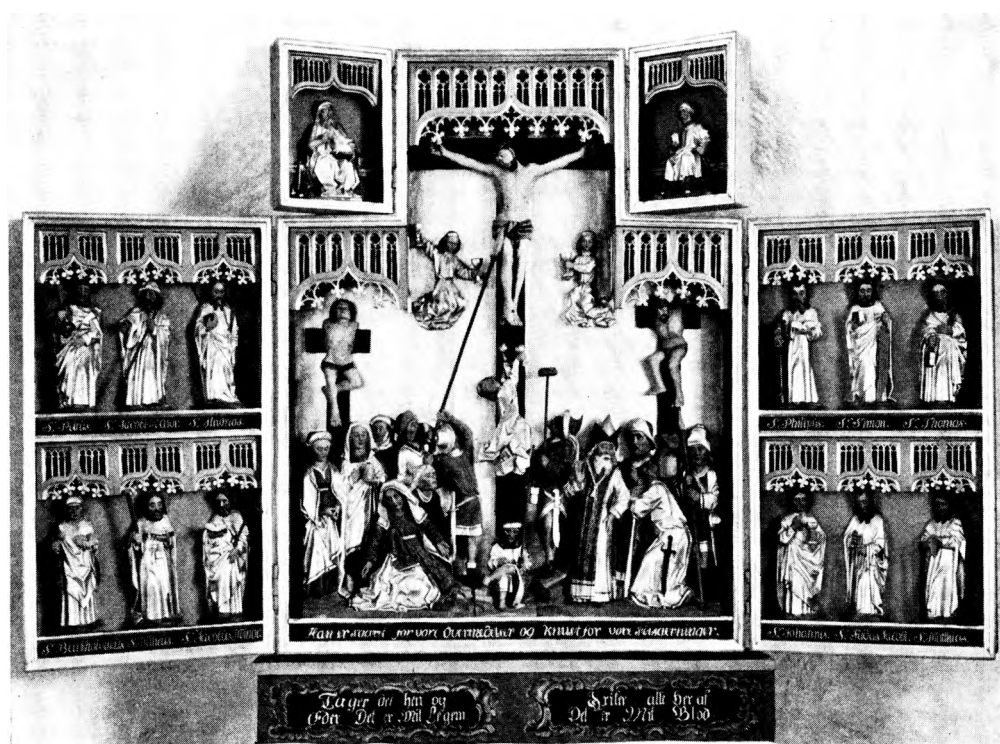

Fig. 6. Egvad. Altertavle (p. 1754).

N. E. 1956

syneladende skåret af samme billedskærer, hvis hånd genkendes i apostelfigurer i de andre to ovenfor nævnte tavler. En ejendommelighed ved den overvejende del af de bredansigtede apostle er, at hår og skæg er glat uden de sædvanlige »hårriller«; i midtskabet har både mænd og kvinder detaljeret hårbehandling undtagen kvinden længst mod nord. Skabe og fløje har flade stavværksbalda kiner med kølbuer og rudimentære korsblomster. Predellaen, afsavet for enderne, er nu kun en aflang kasse. Skabene har på forsiden som profil en stejl karnis, indvendig begrænset af en smal skråfas, forneden kun skråfas, som fløjene på bagsiden. De lodrette rammestykker fastholdes på bagsiden af en bred, indbladet tværrevle; de har alle runde, gennemborede huller.

Tavlens farvegivning 1938 hviler til dels på Benjamin Richters staffering fra 1759; †indskrift i midtskabets smalfelt: »Anno 1759 ist Dises Altar auf ge Maldt und Rinuiert Worden« (i overensstemmelse med malerens tilbud 1756 (jfr. p. 1754)). Predellaens forside, rød, med sorte skriftfelter i rokokorammer (nadverord), samt apostelnavnene er Richters. På de fire fløjers bagsider er der jævne malerier fra Richters restaurering, på nordfløjen hudfletteisen (fig. 11), på sydfløjen bespottelsen, over tyske og latinske bibelcitater med hvid fraktur, på småfløjene (mod nord) Judas' forræderi og bønnen i Gethsemane. Tavlen

Kig. 7. Egvad. Altertavle. Detalje fra Golgathascenen (p. 1754).

P. N. 1927

havde også været genstand for en opmaling 1723⁷. Ved restaureringen 1938 fjernedes en opmaling fra 1868⁹ (malerens navn og årstallet på bagsiden).

†*Sidealtertavler*. Fra kirkens †sidealtre, af hvilke det »ved den nør Side af Chordøren [altså Maria-alteret] blev udryddet af Kirken« 1793¹⁵, er bevaret tre figurer, der kom til Thaulow-museet sammen med alterbordsforsiden¹⁶.

1) *Maria med barnet* (fig. 9), sengotisk, fra sidste halvdel af 1400'rne, af samme karakteristiske »yndige« type som f.eks. Hammelev og Nustrup (Haderslev amt p. 621, 658), 101 cm høj. Få rester af gammel, i det væsentlige fornyet bemaling. Museumsnummer: 1908/31.

2) *Diakonklædt figur* (fig. 10), slutningen af 1300'rne, formentlig Laurentius (værnehelgenen), næppe S. Stefan. 118 cm høj. Træet medtaget og forvitret. Museumsnummer: 1908/30.

3) *S. Laurentius* (fig. 8), sengotisk, fra sidste halvdel af 1400'rne, 141 cm høj, velbevaret, med 1800tals bemaling, men med sparsomme rester af forgyldning på kridtgrund. Museumsnummer: 1908/29.

Ivar Hertzprung 1898

Gottorp Mus. fot.

Fig. 8—10. Egvad. *Figurer fra †sidealtertavler (p. 1757 f.).

Altersølv. *Kalk* og *disk* er nyere, af plet, som i hovedkirken. *Oblatæsken* er af københavnsk porcelæn, sort, med guld kors; den tilhørende *vinkande* er forsvundet. Ifølge inventariet 1861¹⁷ var †*kalk* og †*disk* »givne Aar 1792 af Hans Nicolaysen og Iing Hanses i Øbening (jfr. prædikestol). 1858 hedder det: »Indkommen for Resten af Alterbægeret efter Branden i Præstegaarden« 12 mk.⁸

Alterstager, sidste halvdel af 1600'rne, kun 23 cm høje, med karnisformet fod- og lyseskål og stor, ægformet, foroven flad skaftknop mellem spinkle ringe. To *tinstag* er, med flad, karnisformet fodskål, lille lyseskål (egentlig kun en krave) og snoet skaft med rundled over fodskålen, ses på ældre foto i Nationalmuseet. Ifølge indberetn. 1910 havde de to stempler, dels et skjold med nældeblad, dels et skjold med H N på hver side af et bomærke (4-tal med tværstreg på den vandrette stregs forlængelse og skråstreg forneden til højre på den lodrette streg, sml. Hjordkær, Rise hrd.).

Messeklokke, sikkert sengotisk, 15,5 cm i tv. og ligeså høj. Bag altertavlen.

Alterskranke, halvrund, med slanke træbalustre.

Døbefont (jfr. fig. 4), middelalderlig, formentlig romansk, af granit, enkel. Kummen, kun 63 cm i tv., er uregelmæssig cylindrisk med antydning af en rundstav som mundingsprofil; skaftet har forneden spinkel rundstav over sværrer, der støder til den ellers firkantede fods dobbeltrundstav. I koret.

Dåbsfad af kobber, 1700'rne, 42 cm i tv., med drevne kølbuer og kugle-

N. E. 1956

Fig. 11. Egvad. Sekundært maleri på altertavlens yderste nordfløj (p. 1756).

Hude fot.

Fig. 12. Egvad. Gotisk vægskab for ændringen (p. 1760).

bosses på randen, ovalbosses på det lodrette led og tre krydsende tisk i bunden; kanter med tolstave. Om »Christentøjet«, se hovedkirken p. 1746.

Korbuekrucifiksgruppe (fig. 13), sengotisk, fra begyndelsen af 1500'erne, efter en omtumlet tilværelse nu atter opsat på oprindelig plads (ny bjælke). Den velskårne Kristusfigur, 140 cm høj, har sikkert mistet en flagreflig til lændeklædet. De maniererede sidefigurer, 90 cm høje, er skåret efter et Brøns-figurene (lønder amt p. 1233) nærtstående forlæg (Maria-figuren, sml. også Klipleve, Lundtoft-Vis hrd.). Elegante evangelistsymboler. Istandgjort 1907 af prof. Hauser, Berlin, som delvis betaling for alterbordsforsiden¹⁸, og atter 1938.

Krucifiks, fra 1400'ernes første halvdel, provinsielt. Figuren, kun 58 cm høj, har lukkede øjne, åbent snoet tornekrone, deform brystkasse og hænger ret dybt i strakte (fornye?) arme; lændeklædet er omhængt og fæstet på figurens højre side, fødderne krydsede. Korset, af hvilket kun tværmarmen og øvre arm er gamle, har hvælvet midtparti, let forsænket, og ydre skråkant. Også dette restaureredes 1907 af prof. Hauser¹⁸. Fri staffing 1938. I norddøren.

Prædikestol (sml. fig. 4) i empire, 1832, jfr. rgsk., hvor det oplyses, at »den nye prædikestol« kostede 161 rdl.⁷. Allerede 1813 havde Hans Nicolaysen (jfr.

f alterkalk) skænket 100 mk. til en ny prædikestol, en sum der foreløbig stilledes hen for at trække renter; i øvrigt oplyser rgsk.⁸ uden kommentarer, at »Thaysens regning [vedr. den nye prædikestol] var på 150 mk. og Chr. P. Holms på 3 mk.«. Stolen er cylindrisk med glat korpus; i postamentet ligger et båndomvundet knippe af rundstave, og i frisen løber en bølgeranke. Cylindrisk bærestolpe og samtidig opgang med fyldinger. Den cirkulære himmel har en palmetlrise og som kronliste en æggestav. Loftet er glat med cirkulært, fordybet midtfelt. NystalTeret 1938: grøn-grå med blå knippestave og guldbånd, hvidt og gult på lister. Ny indskrift: »Salige ere de« etc. I skibets sydøsthjørne. Om den forrige †*prædikestol* meddeler rgsk. kun, at den blev malet 1723⁷.

†*Jernlygte*. Da præsten i middelalderen havde så mange kirker at betjene, nåede han (ifølge Danske Atlas VII, 242) først Egvad ved midnatstid, »Og er her endnu en stor Iernlygte at see ved Prædikestolen, som dertil er bleven brugt«.

Stolestader 1938. Det kasserede †stolesæt, fra 1847⁷, var enkelt og net, med glatte gavle afsluttet af stumpvinklet topstykke samt låger med frisefyldning. Egetræsmalet⁹. Dets forgænger igen beskrives 1847¹⁹: De gamle stole er uden døre og ganske ubearbejdede, mandsstolene har kun en »Latte« [lægte] til gelænder [rygstød], kvindestolene slet ingen. Af kirkens †renæssance-stoleværk. fra o. 1600 eller noget før, er bevaret tre uens brede, defekte **gavlplanker* af fyr i Åbenrå museum, med halvrosen foroven (delvis afsavet); på den smalleste planke er under rosetten rester af et symmetrisk skjold malet med brede, sorte konturstreger, vandret delt, med naiv fugl til højre i øvre og tre røde skråbjælker i nedre felt. På en anden gavl er bevaret gamle, men senere opmalede farver i og om rosetten; under den prikmalet 1741.

Orglet, Zachariassen og son, Åbenrå, er et brugt, der skænkedes kirken 1929: syv stemmer, eet manual og pedal. Facadeornamenter fra 1937. I tårnrummet.

†*Pulpitur* langs skibets nordside, fjernet 1936—38. Det stammede fra 1732⁷ og havde i fyldingerne, hvoraf enkelte er bevaret, naive apostelmalerier. »Troldehullet« (sml. p. 1750) har givet lys til et †*vestpulpitur* (kronik).

Vægskab (fig. 12) i nordre korbuevange, gotisk, men alt egetræ fornyet ved sidste restaurering. Udvendig på døren er det gotiske låseblik med delvis bevaret korsblomst fastgjort; gangjern og buler er fornyede. Forrest i skabet sidder den gamle gitterdør (jfr. fig. 4) med diagonalt løbende, firkantede jernstænger, hvor skiftevis hveranden fra højre og hveranden fra venstre er gennemstukket. Oprindelig, enkel lås og nøgle med snoet skaft, glat kam og nyt hoved.

Klokke, støbt 1566 af Michel Dibler, uden ornament, men med versalindskrift om halsen: »Im 1566 iaer goet mi Michel Dibler — dat is war«. Hankene har tovsnoninger. Tvm. 72 cm; 1884 hedder det om klokken, at den i en lang række år har været beskadiget og fuld af dybe revner; dens tone var ikke god, hvorfor den kun brugtes ved begravelser²⁰.

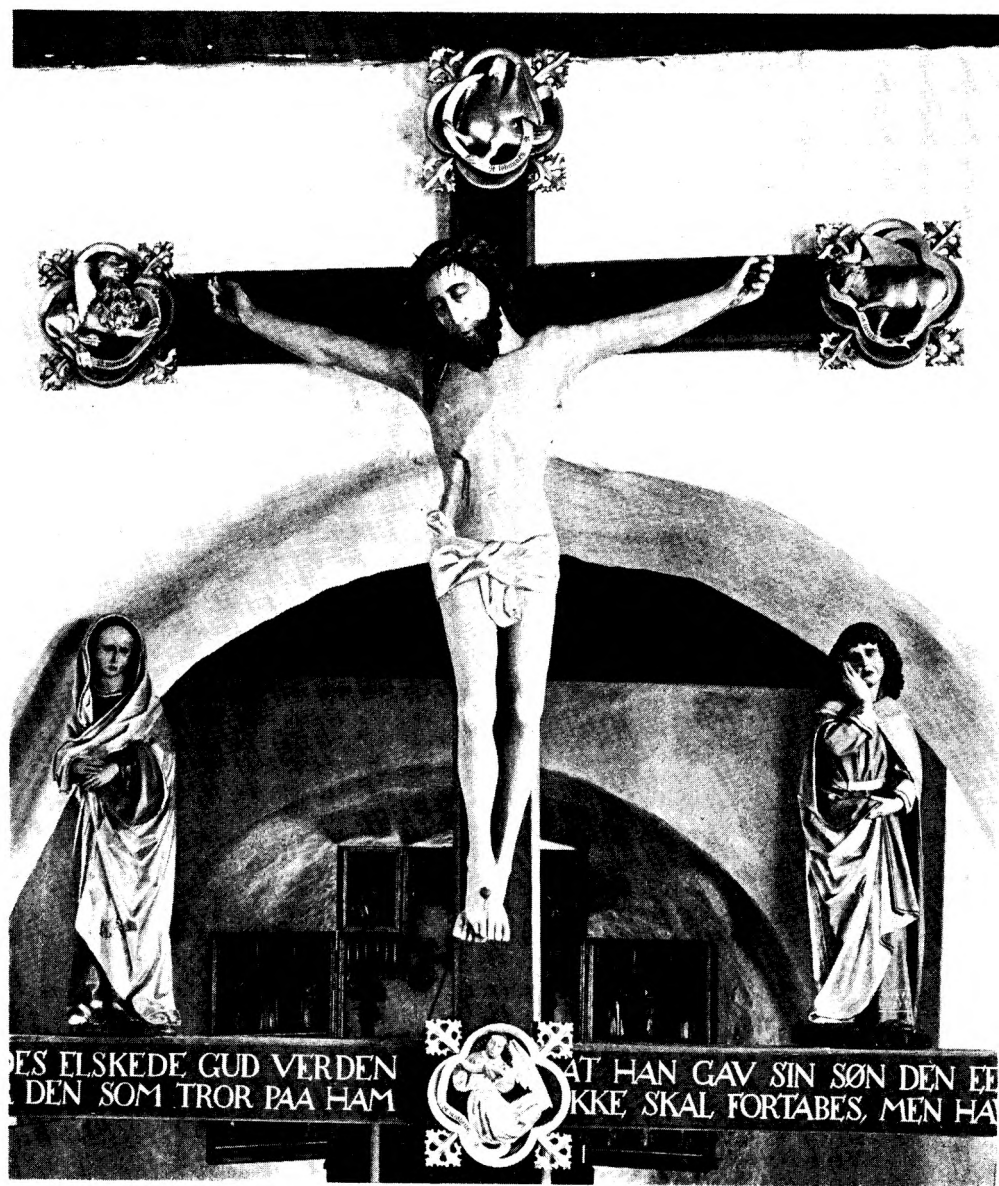

Fig. 13. Egvad. Korbuekrucifiksgruppe, (p. 1759).

N. E. 1956

Klokkestol, ældre, al fyr og med genanvendte egestolper fra ældre klokkestol; det ældste af flere heri skårne årstal er 1792.

GRAVMINDER

Kirkegardsmonument. Mindesten 1921 for 26 faldne sogneboere i krigen 1914—18. I anlæg øst for kirkegården.

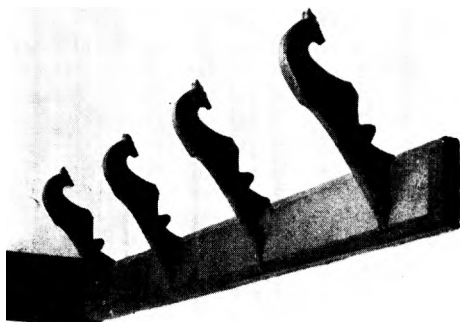

Fig. 14. Egvad. Hatteknager i våbenhus.

KILDER OG HENVISNINGER

LA. Åbenrå. Hellevad-Egvad præstearkiv: Ca 2. 1775—1898. Egvad kirkeregnskabsbog.

— Cc ca. 17(0)7. Kopi af kirkeinventarium 1764—67. — *Åbenrå provstearkiv:* 1721—1848. Kirkeregnskabsbog for Egvad. — 1818—1920. Sager vedr. de enkelte sogne. Hellevad-Egvad.

— *Åbenrå visitatorialarkiv:* (aflev. fra Kiel) C II, 2 nr. 353. 1738—1815. Betr. Hellevad-Ekvad. Verschiedene Kirchensachen. — C II, 2 nr. 354. 1745—1828. Betr. die Kirchengebäude zu Hellevad-Ekvad. *Åbenrå landrådsarkiv:* I pakken V. B. 14—18. V. B. nr. 14a. Die Kirche zu Eckwadt. Se i øvrigt,

arkivalier for Åbenrå provsti i almindelighed p. 1007. — Hellevad-Egvad Menighedens Kronike, ved pastor L. A. Andresen, 1809 (ved embedet). — Afskrift af samme ved overlæge Abild, Åbenrå (i privateje). Synsforretning 1921 (NM). Kirkeklokkecirculære 1918 (NM). Museumsindberetninger af Chr. Axel Jensen 1910 (bygning og inventar), 1941 (stolegavle), Erik Petersen [1938] (indskrift og malerier på altertavlen), Poul Borre 1959 (altertavle og orgel). — Undersøgelse og beskrivelse ved Elna Møller og Erik Moltke 1956.

Aage Jørgensen, tegninger af messe klokke og hjornesokkel med hoved (NM).

Revideret Oversættelse af Egvad Kirkeinventarium. Aabenraa 18(0)1, 14 pp. Haupt I, 23ff. — Frode Gribvad: Nogle spredte Træk af Hellevad og Egvad Sognes Historie, i »Vor Hjemstavn«, Åbenrå 1928, 3. hft., p. 212—53. — W. Stephansen, i Den nordslesvigske Kirke II, p. 244ff.

¹ SJyAarb. 1941, p. 3. ² Pastor Andresens krønike og Sønderjyds Maanedsskrift 12. årg., 1935—30, p. 155; jfr. Danske Sagn 1895, p. 190f. og 1931, p. 135—38. — Den nordslesvigske Kirke: Troldehullet overst i muren bag våbenhusets vestside, se herom: Fr. Fischer: Slesvigske Folkesagn, 4. udg., Aabenraa 1929, p. 335ff. ³ Pastor Andresens kronike og Sønderjyds Maanedsskr. 2. årg., 1925—26, p. 144. ⁴ Heri findes en beskadiget grut testen og en sten med stor, skålformet fordybning. ⁵ På digets yderside ligger en lille, stråttækt vognport fra o. 1800 (?), der nu rummer ligvognen. Måske har den været benyttet af præsten, der kom fra Hellevad. ⁶ Gribvad p. 240. ⁷ Åbenrå provstearkiv: 1721—1848. Kirkeregnskabsbog etc. ⁸ Hellevad-Egvad præstearkiv: Ca 2. 1775—1898. Egvad kirkeregnskabsbog. ⁹ Åbenrå amtsarkiv: Journalsager 1808. XVI nr. G 20. ¹⁰ Alt oplyst ved gamle fotografier i NM. ¹¹ Åbenrå visitatorialarkiv: C II, 2 nr. 353. 1738—1815 etc. ¹² Den nordslesvigske Kirke II, 245. ¹³ Matthaei. Holzplastik p. 43f, 220, 220. Gustav Brandt: Führer durch die Sammlungen des Thaulow-Museums p. 2f. Eckhardt von Sydow: Die Entwicklung des figuralen Schmucks der christlichen Altar-Antependia und -Retabula, Strassbg. 1912, p. 35f. Poul Norlund: Gyldne Altre, 192(0), p. 150. Walter Passarge, i Schlesw.-Holst. Jahrb. 1928 29, p. 21. Fritz Fuglsang, i »Nordelbingen« XI, 1935, p. 114, 110f., 120. Wolfgang Scheffler: Führer I, Schleswig-Holsteinisches Landesmuseum, 1938, p. 5. Fritz Fuglsang: Gotische Kunst im Herzogtum Schleswig. Jubiläumsausstellung des Städt. Mus. Flensburg, 1953, nr. 14f. ¹⁴ Matthaei: Schnitzaltäre p. 99, 121, 123. ¹⁵ SJyAarb. 1935, p. 228. ¹⁶ Fotografier af de to figurer samt af alterbordsforsiden er venligst tilsendt fra museet på Gottorp tillige med en kort beskrivelse. ¹⁷ Åbenrå landrådsarkiv: V. R. nr. 14 a. Die Kirche zu Eckwadt. ¹⁸ Landesamt für Denkmalpflege Schleswig-Holstein: Tegnninger og indberetn. fra B. Haupt. ¹⁹ Åbenrå amtsarkiv: Journalsager 1847. XVI, nr. 20. ²⁰ Åbenrå provstearkiv: 1818 1920. Sager vedr. de enkelte sogne etc.